

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКА ДЕРЖАВНА МАШИНОБУДІВНА АКАДЕМІЯ**

ГЛУШАЧЕНКО СЕРГІЙ СЕРГІЙОВИЧ

УДК 336.774.3:658.14.17

**КРЕДИТНИЙ РЕЙТИНГ ПІДПРИЄМСТВА
В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Краматорськ – 2019

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Інституті економіки промисловості Національної академії наук України (м. Київ).

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор

Касьянова Наталія Віталіївна,

Національний авіаційний університет

Міністерства освіти і науки України (м. Київ),

завідувач кафедри економічної кібернетики.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор **Воронкова Олена Миколаївна**, Університет Державної фіскальної служби України (м. Ірпінь), професор кафедри фінансових ринків.

кандидат економічних наук **Андрущенко Олена Юріївна**, ТОВ «Запорізький інструментально-механічний завод», начальник фінансово-економічного управління.

Захист дисертації відбудеться *15 лютого 2019 року о 14.00* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 12.105.03 у Донбаській державній машинобудівній академії Міністерства освіти і науки України за адресою: 84313, м. Краматорськ, вул. Академічна, 72, ауд. 1319.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Донбаської державної машинобудівної академії Міністерства освіти і науки України за адресою: 84313, м. Краматорськ, вул. Академічна, 72.

Автореферат розісланий *14 січня 2019 року*.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради,

кандидат економічних наук, доцент

К.Є. Мойсеєнко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Динаміка світової економіки в XXI столітті значною мірою пов'язана із збільшенням обсягів фінансових інвестицій у реальний сектор економіки. З'являється все більше і більше суб'єктів господарювання, як таких, що потребують інвестицій, так і таких, що мають бажання інвестувати. Однак процес інвестування пов'язаний з високою нестабільністю зовнішнього середовища та значним рівнем ризику, що автоматично робить інвестиції певною мірою непривабливими для інвесторів, які не бажають ухвалювати ризиковані рішення. З іншого боку, достатньо поширеними є такі ситуації, коли інвестор має бажання вкласти гроші, але він не може оцінити реальну привабливість та надійність того чи іншого активу. Пошук необхідної для ухвалення рішень інформації може обернутися великими витратами, що ускладнює або взагалі припиняє процес інвестування. Існує безліч інструментів для оцінки надійності та платоспроможності об'єкту інвестування, його фінансової репутації. Одним з них є кредитні рейтинги, які набули значного поширення протягом останніх років. Особливо актуальною проблемою у вітчизняних реаліях є формування кредитного рейтингу підприємства в умовах нестабільності макроекономічного середовища. Її існування пов'язане, з одного боку, зі зростанням кредитного ризику, з іншого – зі зменшенням обсягу вільних інвестиційних коштів в економіці України. Все це надає нового імпульсу розвитку досліджень щодо формування та оцінки кредитного рейтингу підприємств в умовах фінансової нестабільності.

Загальнотеоретичною базою дослідження сутності кредитоспроможності підприємств є роботи зарубіжних вчених: Е. Альтмана [*E. Altman*], У. Бівера [*W. Beaver*], Н. Бунге [*N. Bunge*], Д. Кейнса [*J. Keynes*], Р. Коттера [*R. Gotter*], Е. Гілла [*E. Gill*], Е. Ріда [*E. Reed*], Г. Спрінгейта [*G. Springate*], Р. Таффлера [*R. Taffler*], Д. Фулмера [*J. Fulmer*], Дж. Сігел [*J. Siegel*], Дж. Шима [*J. Shim*] та інших. В своїх працях питання методології складання фінансових, зокрема кредитних, рейтингів розглядали такі відомі дослідники, як Г. Азаренкова, А. Кармінський, А. Пересецький, Н. Кондраков, О. Юркевич тощо. Важливу роль у розробці методики оцінки кредитного рейтингу підприємства зіграло вивчення та критичний аналіз робіт А. Батуніна, О. Зайцевої, Р. Сайфуліна, А. Черненко та ін. Значний внесок у дослідження джерел виникнення фінансової нестабільності зробили такі зарубіжні вчені, як Ф. Аллен [*F. Allen*], Д. Дюран [*D. Durand*], Ч. Кіндлебергер [*C. Kindleberger*], А. Крокетт [*A. Crockett*], П. Кросбі [*P. Crosbie*], Р. Лагуноф [*R. Lagunoff*], Ф. Мішкін [*F. Mishkin*], Х. Мінські [*H.P. Minsky*], О. Уільямсон [*O.E. Williamson*], І. Фішер [*I. Fisher*] та інші. Серед вітчизняних учених у цьому напрямі працюють О. Андрущенко, О. Барановський, О. Любка, В. Міщенко, О. Скоробогач, Н. Шелудько, С. Шумська, І. Чирак та ін. Проблемам розробки дієвих організаційно-економічних механізмів управління фінансовою системою суб'єктів господарювання на засадах підвищення кредитоспроможності, стимулювання інвестиційної діяльності присвячено праці В. Вишневського, О. Воронкової, Т. Косової, Н. Рекової, Г. Тельнової тощо.

Відаючи належне науковому та практичному значенню праць названих авторів, слід підкреслити, що потребують подальшого розвитку питання

формування, оцінки та підвищення кредитного рейтингу підприємств в умовах фінансової нестабільної економіки України. Конкретні методи та інструменти формування кредитного рейтингу підприємств різних галузей економіки з урахуванням не лише фінансових, а й інших-економічних якісних та кількісних чинників залишаються недостатньо дослідженими. Все вищезазначене й обумовило тему дисертації, її мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Інституту економіки промисловості НАН України за темами «Управління розвитком промисловості в умовах системних дисбалансів» (номер держреєстрації № 0110U000380, 2010-2013 рр.), у рамках якої розроблено концепцію та механізм формування кредитного рейтингу суб'єктів господарювання підприємств в умовах системних дисбалансів; «Національна модель неоіндустріального розвитку України» (номер держреєстрації № 0114U001537, 2013-2018 рр.), у рамках якої удосконалено науково-методичні підходи до оцінки кредитного рейтингу підприємства з урахуванням галузевої приналежності відповідно до пріоритетних напрямів розвитку економіки України.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних засад, розробка методичного забезпечення та науково-практичних рекомендацій щодо формування та оцінки кредитного рейтингу підприємства в умовах фінансової нестабільності.

Досягнення зазначеної мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

дослідити генезис наукових поглядів та теоретико-методичних підходів до формування кредитного рейтингу підприємства;

довести об'єктивність стану фінансової нестабільності економіки України та визначити його вплив на формування кредитних рейтингів вітчизняних підприємств;

розробити концептуальні положення формування кредитного рейтингу підприємства в умовах фінансової нестабільності;

дослідити галузеві особливості формування кредитного рейтингу підприємств;

розробити методичний підхід до оцінки кредитного рейтингу промислового підприємства за допомогою скорингової моделі;

сформувати методи та інструменти підвищення кредитоспроможності та економічної ефективності підприємств;

вдосконалити систему інформаційного забезпечення процесу формування та оцінки кредитного рейтингу підприємства;

дослідити вітчизняні та міжнародні вимоги до оцінки кредитоспроможності підприємств, запропонувати шляхи їх взаємоузгодження.

Об'єктом дослідження є процеси управління ризиками інвестування, зокрема кредитування, підприємств в умовах фінансової нестабільності.

Предмет дослідження – теоретико-методичні та науково-практичні засади формування та оцінки кредитного рейтингу підприємства.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дисертації є

роботи вітчизняних і закордонних учених у сфері управління кредитоспроможністю підприємств та оцінки кредитного рейтингу суб'єктів господарювання. Методологічним апаратом є системний та процесний підходи, з використанням яких розроблено концептуальні положення та механізм формування кредитного рейтингу підприємства в умовах фінансової нестабільності.

У процесі дослідження використано систему загальнонаукових і спеціальних методів: абстрактно-логічний – для уточнення категорій кредитоспроможності, кредитного рейтингу та фінансової нестабільності; теоретичного узагальнення, системного й економічно-історичного аналізу – для визначення фінансового стану економіки України; методи аналізу та синтезу – для обґрунтування концептуальних положень формування кредитного рейтингу підприємства, системи принципів їх реалізації; системно-структурний аналіз – для формування методологічних засад та методичних рекомендацій щодо оцінки кредитного рейтингу підприємства з урахуванням галузевої приналежності; нейромережне моделювання – для побудови скорингової моделі та прогнозної оцінки кредитного рейтингу підприємства; кластерний аналіз – для рейтингування підприємств; процесне моделювання – для побудови інформаційної моделі формування та оцінки кредитного рейтингу підприємства.

Інформаційною базою дисертації є законодавчі акти Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, постанови Національного банку України, дані Державної служби статистики України, фінансово-економічна звітність підприємств та фінансових установ, результати наукових досліджень Інституту економіки промисловості Національної академії наук України, власні дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретичних засад та вдосконаленні методичних підходів щодо формування кредитного рейтингу підприємства в умовах фінансової нестабільності. Результати та ключові положення дисертації, які характеризують її наукову новизну та відображають внесок автора в розвиток економічної науки, полягають у такому:

удосконалено:

концептуальні положення формування та оцінки кредитного рейтингу підприємств в умовах фінансової нестабільності, які, на відміну від існуючих, передбачають урахування впливу на кредитоспроможність підприємства не лише показників фінансового стану, а й галузевої приналежності та стратегічного потенціалу підприємства, що дає можливість обрати обґрунтований варіант кредитування з максимальним ефектом;

методичні положення формування кредитного рейтингу підприємства, що враховують синтез процесів, процедур, сукупність елементів, методів, моделей та інструментів, які дозволяють ідентифікувати рівень взаємодії фінансової, галузевої, стратегічної та ділової складових кредитного рейтингу, обрати оптимальну стратегію та тактику кредитування підприємств реального сектору;

науково-методичний підхід до оцінки кредитного рейтингу підприємства, що базується на використанні в умовах невизначеності та неповноти інформації скорингової моделі, яку побудовано за допомогою нейронних мереж, що дає можливість об'єктивно оцінити кредитоспроможність підприємства-позичальника;

теоретичні положення процесу гармонізації вітчизняних та міжнародних підходів до оцінки кредитоспроможності підприємств, які базуються на врахуванні вимог Базельського комітету до оцінки кредитного рейтингу суб'єктів господарювання, що дозволить не лише покращити методичне забезпечення процесів кредитування підприємств, але й забезпечити їх узгодженість ухвалюваних інвестиційних рішень із світовою практикою;

дістали подальшого розвитку:

визначення понять «кредитного рейтингу» як універсального інструменту для оцінки кредитоспроможності позичальника та надійності його боргових зобов'язань, який дає можливість підприємству заявити про свою кредитоспроможність, не розголошуючи конфіденційної інформації, безпосередньо впливає на вартість позикового капіталу та дає можливість зробити стосунки позичальника та кредитора максимально прозорими та ефективними; «фінансової нестабільності» як такого стану фінансової системи, за якого вона перестає ефективно здійснювати свої функції, ключові фінансові контрагенти втрачають змогу виконувати свої фінансові зобов'язання, а негативні шоки передаються через фінансову систему реальній економіці;

структура показників оцінки кредитоспроможності підприємства, яка на відміну від існуючих більш системно розкриває взаємозв'язок між фінансовими можливостями підприємства та перспективами розвитку галузі, враховує специфічні особливості функціонування підприємств в умовах нестабільного зовнішнього середовища, що дозволяє підвищити обґрунтованість прийняття рішень щодо кредитування підприємств;

науково-методичний підхід до побудови системи інформаційно-організаційного забезпечення процесів формування та реалізації кредитного рейтингування промислових підприємств, який базується на застосуванні діаграм потоків даних *DFD* та націлений на підвищення оперативності та ефективності процесів упровадження механізму оцінки та прогнозування кредитного рейтингу в умовах фінансової нестабільності.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та висновки дисертаційної роботи можуть бути використані у практичній діяльності кредитно-фінансових установ із метою збалансування інтересів позичальника та кредитора, зменшення фінансових ризиків позичальника, а також в діяльності підприємств реального сектору з метою розробки заходів із визначення їх кредитного рейтингу, підвищення ефективності господарської діяльності всіх учасників кредитного процесу. Практичне значення одержаних результатів підтверджується їх використанням у діяльності ТОВ «Науково-виробниче об'єднання «Ясинуватський машинобудівний завод», зокрема, при формуванні фінансового та інвестиційного потенціалів підприємства з метою мінімізації кредитних витрат та підвищення конкурентоспроможності підприємства (довідка № 17-539 від 22.05.2014 р.), ПрАТ «Інститут керамічного машинобудування «Кераммаш» для обґрунтування кредитно-фінансової стратегії підприємства в умовах кризи (довідка № 131 від 24.01.2016 р.). Основні положення щодо визначення фінансової стійкості підприємства-позичальника, які дозволяють не тільки оцінити фінансовий ризик, але й забезпечують можливість своєчасного

прийняття управлінських рішень щодо формування кредитоспроможності підприємств дозволяють підвищити ефективність координації взаємодії економічних суб'єктів (кредиторів та позичальників) та є основою для наукового обґрунтування консалтингових послуг, які надає Донецька торгово-промислова палата (довідка від 24.10.2015 № 01/5603). Методичний підхід до оцінки кредитного рейтингу підприємства-позичальника впроваджено в господарську діяльність банківської установи ПАТ «Діамантбанк» (довідка № 14119/64-01 від 07.11.2016 р.) та ПАТ «Фінексбанк» (довідка № 1652/23 від 18.10.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертацію виконано здобувачем самостійно, в ній запропоновано авторський підхід до вирішення наукового завдання щодо формування кредитного рейтингу підприємства в умовах фінансової нестабільності економіки країни. Внесок дисертанта в роботи, опублікований у співавторстві, конкретизовано у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення та одержані результати дослідження обговорювались і були схвалені на науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема: «Інформаційні технології, системний аналіз і моделювання соціо-еколого-економічних систем» (Київ, 2018 р., 2016 р.), «Теоретична та практична концептуалізація розвитку фінансово-кредитних механізмів в умовах нової соціально-економічної реальності» (Ірпінь, 2016 р.); «Актуальні проблеми обліково-аналітичного процесу в управлінні підприємницькою діяльністю» (Мукачеве, 2015 р.); «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: європейський вектор – нові виклики та можливості» (Львів, 2015 р.); «Проблеми моделювання та управління» (2014 р.), «Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону» (Красноармійськ, 2014).

Публікації. Основні положення дисертації висвітлено у 16 наукових працях, з яких: одна – розділ у колективній монографії обсягом 9,4 ум.-друк. арк.; вісім – статті у наукових фахових виданнях України обсягом 4,09 ум.-друк. арк. (в т.ч. чотири – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз); сім – публікації апробаційного характеру обсягом 1,18 ум.-друк. арк. Загальний обсяг публікацій становить 14,67 ум.-друк. арк., особисто автору належать 4,29 ум.-друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (245 найменувань на 24 сторінках), чотирьох додатків (на 21 сторінці), містить 37 таблиць та 21 рисунок. Основний текст роботи викладено на 191 сторінці. Загальний обсяг роботи становить 236 сторінок.

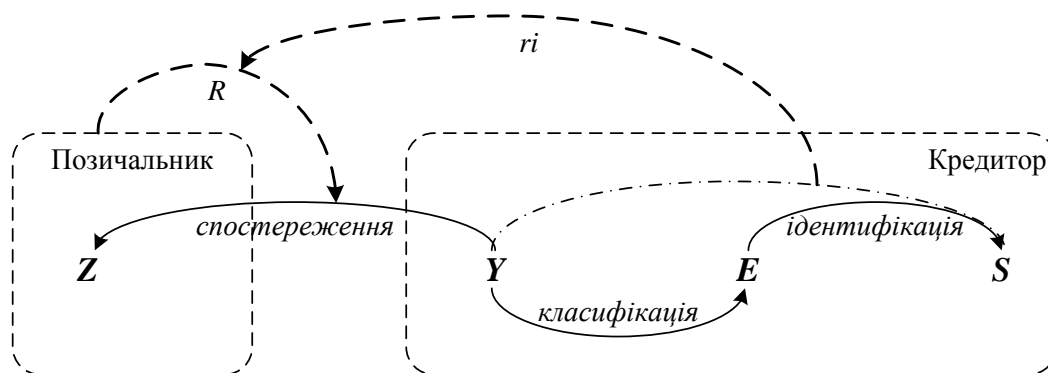
ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні засади формування кредитного рейтингу підприємства**» досліджено генезис наукових поглядів та теоретико-методичних підходів до формування кредитного рейтингу підприємства, визначено сутність економічної категорії «фінансова нестабільність» та доведено наявність її ознак в економіці України, визначено її вплив на формування кредитних рейтингів

вітчизняних підприємств, розроблено концептуальні положення формування кредитного рейтингу підприємства в умовах фінансової нестабільності.

У роботі встановлено, що рейтингова оцінка суб'єкта господарювання передбачає якісний та кількісний аналіз результатів його фінансово-господарської діяльності, визначення її відповідності законодавству, стратегії розвитку суб'єкта, його конкурентоспроможності та положенню на ринку, кваліфікації та спеціалізації працівників, технології виробництва продукції, робіт, послуг, тощо. Доведено, що кредитний рейтинг – це комплексна оцінка здатності позичальника до повного і своєчасного виконання боргових зобов'язань на весь термін погашення боргу з урахуванням прогнозу можливих змін економічного середовища та соціально-політичної ситуації в країні. Кредитний рейтинг полегшує процес андерайтингу та має свідчити про здатність позичальника отримати та повернути кредитні кошти з відсотками та вчасно. Але в даний час для більшості вітчизняних підприємств оцінка кредитного рейтингу не проводилась, що негативно впливає на їх розвиток та інтеграцію в глобальні фінансові відносини.

Схему процесу формування кредитного рейтингу підприємства подано на рис. 1. Формування кредитного рейтингу зводиться до цілеспрямованого впливу на характеристики позичальника, які враховуються кредитором при складанні рейтингу та визначенні структури кредиту – покращення рейтингу позичальника дозволяє зменшити його витрати за кредитом, і, в той же час, не бути причиною конфлікту між ним і кредитором.

Z – об'єктивно існуючий внутрішній стан позичальника; Y – безліч спостережуваних характеристик позичальника (характеристики, які використовуються кредитором для аналізу стану позичальника); E – безліч класів, які використовуються для оцінки рейтингового стану; S – оцінка стану позичальника, привласнена кредитором; $ri^{-1}: S \rightarrow Y$; метою формування кредитного рейтингу є отримання нової множини характеристик $\bar{Y}: \langle Y, ri^{-1}, G, CT \rangle$, де G – мета перетворень, CT – правила відсікання зайвих альтернатив

Рис. 1 – Процес формування кредитного рейтингу підприємства

Сучасний стан фінансово-кредитних відносин на мікро- та макрорівнях значною мірою знаходиться під впливом світових фінансово-економічних процесів. Протягом останніх років світове фінансово-економічне середовище не має загальної позитивної динаміки, що обумовлено фінансовою нестабільністю та невизначеністю перспектив розвитку світової економіки.

Оскільки фінансова система є частиною економічної системи держави та опосередковує діяльність всіх її секторів, управляє фінансовими потоками

економіки, то показник ВВП можна розглядати у якості опосередкованого показника фінансової стабільності країни. З високою ймовірністю можна сказати, що негативні коливання показника ВВП співпадають з періодами політичної, соціальної та фінансової нестабільності як в Україні (2005, 2013-2015 рр.), так і за її межами (2009 р.). Показовим щодо впливу глобальної рецесії на економіку України є скорочення обсягів промислового виробництва. Доведено досить щільний зв'язок між показниками зростання капітальних інвестицій та динамікою виробництва продукції (коефіцієнт кореляції складає 0,667). Так, у 2015 р. порівняно з 2012 р. обсяги інвестицій в реальний сектор економіки України знизилися майже на 24 %. В той же час, загальний обсяг виробництва промислової продукції зменшився на 17,2 %.

Крім того, аналіз статистичних даних свідчить про значне зростання обсягів зовнішнього державного боргу у період 2009 та 2014-2017 рр. (рис. 2). Показник співвідношення ВВП України з розміром зовнішнього боргу перевищує 60 %, що означає наявність значних проблем вітчизняної економіки у сфері формування бюджетних ресурсів через банківську систему країни, а також зростання обсягів боргових зобов'язань України на міжнародному фінансовому просторі.

Після кризи 2008-2009 років банківському сектору знадобилося 4 роки, щоб повернутися до прибуткової діяльності. Лише у 2012 р. сукупний фінансовий результат українських банків став позитивним.

Рис. 2 – Динаміка зовнішнього боргу України у період 2006-2017 рр. (у % до попереднього року)

Протягом 2009-2011 рр. кумулятивні збитки банківського сектору становили 59 млрд грн. Така тривалість періоду збитків була пов'язана насамперед із поступовим та запізнілим визнанням банками втрат від погіршення якості кредитного портфеля. З початку 2014 р. більше третини загальної кількості банків (більше 80 фінансових установ) було виведено з ринку. Якість кредитного портфеля банків у 2015 р. була на найнижчому історичному рівні. За результатами діагностичного обстеження частка кредитів 4 категорії (ймовірність дефолту 51-99 %) та 5 категорії (дефолт) у кредитних портфелях 20 найбільших

банків становила 53 %. Банківський сектор залишався збитковим і у 2016 р. через суттєві відрахування до резервів на покриття збитків від кредитних операцій.

Попри поступове відновлення економіки країни та уповільнення інфляції кредитування відновлюється вкрай повільно. Відновлення прибуткової діяльності банківського сектору почалося лише у 2017 р. – загальний обсяг кредитного портфеля банків зріс лише на 3 млрд грн або 0,4 % до рівня 912 млрд грн. Найбільшу динаміку демонструють банки з приватним капіталом – зростання кредитного портфеля склало 11 млрд грн або 10 %, у державних банків – лише на 7 млрд грн або 3 %, у банків іноземних банківських груп – на 11 млрд грн або 5 %.

Таким чином, період з 2014 р. до теперішнього часу можна характеризувати як період втрати фінансової системою України стійкості та рівноваги. Основними причинами нестабільності фінансової системи України є певна невпорядкованість функціонування елементів макроекономічної системи; втрата зворотного зв'язку між окремими елементами фінансової системи; недостатнє або необґрунтоване використання фінансових інструментів державного регулювання; порушення саморегулюючих властивостей фінансової системи; неспроможність фінансової системи протидіяти збуренням та зберігати параметри у чітко визначених межах протягом тривалого часу. Таким чином, фінансова нестабільність передбачає такий баланс ризиків та уразливості в фінансовій системі, за якого вона перестає здійснювати свої функції, ключові фінансові посередники не здатні виконувати свої фінансові зобов'язання, а негативні шоки передаються через фінансову систему реальній економіці.

Обґрунтовано, що концептуальні положення формування та оцінки кредитного рейтингу підприємства в умовах фінансової нестабільності (рис. 3) мають базуватися на наступних положеннях: кредитоспроможність суб'єктів господарювання залежить від впливу зовнішнього середовища; кредитний рейтинг підприємства повинен враховувати галузеву приналежність підприємства; механізм формування кредитного рейтингу дозволяє ідентифікувати рівень взаємодії фінансової, галузевої, стратегічної та ділової складових кредитного рейтингу, реалізація яких в системі управління підприємства дає можливість підвищити його кредитоспроможність; управління кредитним рейтингом підприємства повинно бути спрямовано на підвищення його кредитоспроможності, що сприяє активізації ділової активності суб'єктів господарювання; вибір стратегії управління кредитоспроможністю підприємства здійснюється з урахування впливу зовнішнього середовища на його стратегічний потенціал.

У другому розділі «**Моделі та методи формування кредитного рейтингу підприємства**» досліджено існуючі підходи до формування та оцінки кредитоспроможності підприємства, доведено необхідність врахування галузевих особливостей при оцінці кредитного рейтингу підприємства-позичальника з урахуванням кредитних рейтингів відповідних галузей, запропоновано методичний підхід до оцінки кредитного рейтингу промислового підприємства.

Доведено, що велика частина кредитів стає проблемою саме через зовнішні чинники та ігнорування специфічних особливостей діяльності підприємств в секторах економіки. Це викликає недостатню поінформованість банківського управління про потенційні проблеми, які можуть виникнути у позичальника.

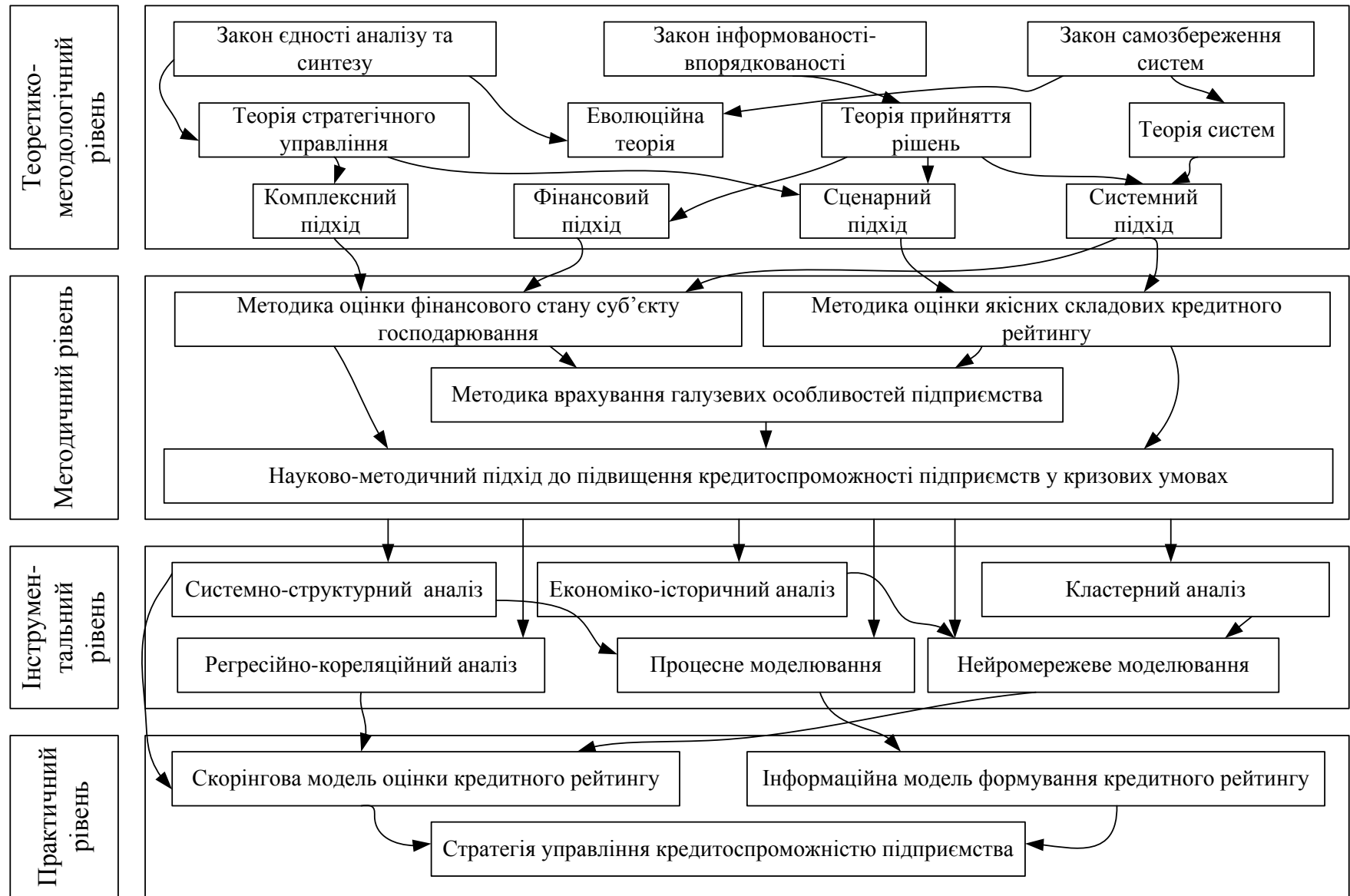

Рис. 3 – Концептуальні положення формування та оцінки кредитного рейтингу підприємства

Метою аналізу галузевих характеристик є визначення ступеня ризику в сфері діяльності підприємства-позичальника шляхом вивчення перспективи розвитку галузі та конкурентних факторів, які впливають на галузь. До факторів дослідження галузі відносять перспективи її зростання; бізнес-цикли галузі; вразливість по відношенню до державного регулювання.

Сутність науково-методичного підходу формування та оцінки кредитного рейтингу підприємства в умовах фінансової нестабільності полягає в послідовному розгляді кількісних (фінансових) і якісних (нефінансових) параметрів діяльності підприємства та визначення його приналежності до певного кластеру позичальників, що характеризується відповідним рівнем кредитоспроможності (рис. 4).

Рис. 4 – Науково-методичний підхід до оцінки кредитного рейтингу підприємства

Комплексна оцінка кредитного рейтингу підприємства дозволяє поєднати формальний економічний аналіз з позиції ефективності існуючого бізнесу підприємства та його суб'єктивну оцінку з точки зору ділової активності та кредитного ризику, і як результат отримати інтегральну оцінку кредитного рейтингу. Запропонована система включає наступні типи рейтингів в річному і кварталному вимірі: індивідуальні кредитні рейтинги підприємств; середні

галузеві кредитні рейтинги; середньозважений інтегральний кредитний рейтинг економіки в цілому. Перший із зазначених кредитних рейтингів використовується для аналізу кредитоспроможності окремих підприємств, тобто при аналізі кредитоспроможності на мікрорівні, інші застосовуються для аналізу кредитоспроможності на мезо- та макрорівні. Крім того, для аналізу динаміки міграції рейтингів на мікрорівні (динаміки переходів підприємств з одного кластеру кредитоспроможності в інший) пропонується використовувати матриці ймовірностей однокрокових переходів, так звані матриці міграції рейтингів.

При описі та дослідженні запропонованої статистичної методики використано позначення для значень рейтингів, отриманих за допомогою статистичних методів:

$R_{i,t}^{(k)} \equiv d_{i,t}^{(k)}$ – статистичний індивідуальний кредитний рейтинг (статистична оцінка $d_{i,t}^{(k)}$) для підприємства (i, k) в момент часу t ;

$\bar{R}_{i,t}^{(k)} = \frac{1}{n_k} \sum_{i=1}^{n_k} R_{i,t}^{(k)} \in [1, L](t - 1, \dots, T)$ – статистичний галузевий кредитний рейтинг для підприємств, що належать галузі k , в момент часу t ;

$P^{(k)} = (p_{rs}^{(k)}) (p_{rs}^{(k)} = P \{v_t^k = s | v_{t-1}^{(k)} = r\} \geq 0$ – матриця міграції рейтингів за один період спостереження для галузі l ($l = 1, \dots, L$).

У процесі аналізу кредитного рейтингу галузі порівняно фактичні показники фінансових коефіцієнтів з нормативними значеннями. Коливання нормативних значень коефіцієнтів пов'язані з багатьма факторами: починаючи з внутрішніх, таких як впровадження нових технологій виробництва, і закінчуючи зовнішніми, такими як поточний стан економіки країни. В роботі наведено рейтинг фінансового стану галузей економіки України розрахований на підставі аналізу основних показників, що характеризують різні аспекти фінансового становища галузей (табл. 1).

Таблиця 1 – Коефіцієнти кредитного рейтингу галузей економіки України

Галузь	Коефіцієнт
Сільське, лісове та рибне господарство	1,86
Промисловість	0,94
добувна промисловість	0,91
переробна промисловість	1,02
виробництво харчових продуктів	1,25
виробництво хімічних речовин і продукції	0,53
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів	0,83
Машинобудування	1,35
Будівництво	0,82
Оптова та роздрібна торгівля	1,71
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	0,88

Результати аналізу підприємств машинобудівного комплексу, які було досліджено найбільш повно, доводять, що кредитний рейтинг галузі знизився зв'язку з погіршенням загального інвестиційного клімату в Україні та зростанням фінансової нестабільності. Повний цикл досліджень проведено на прикладі одномоментної вибірки значень фінансових коефіцієнтів машинобудівних

підприємств за 2001-2017 рр. Побудова економіко-математичної моделі оцінки кредитного рейтингу дозволяє визначити клас кредитоспроможності підприємства.

В межах запропонованої методики оцінки кредитного рейтингу підприємства передбачається використання дев'яти основних класів кредитоспроможності, що позначаються у порядку зменшення кредитного рейтингу. Аналіз описової статистики для інтегрального показника кредитного рейтингу підприємства, отриманого на основі методу головних компонент як середньозважене значення відповідних головних компонент, в розрізі виділених кластерів свідчить про наявність перетинів для сформованих кластерів, в меншій мірі це характерно для першого і четвертого кластерів і в більшій – для другого і третього, і може бути інтерпретований як середньостатистичне підприємство цього кластеру. У табл. 2 наведена інтерпретація класів конкурентоспроможності відповідно до методики аналізу за даними описової статистики.

Таблиця 2 – Класи кредитного рейтингу підприємства машинобудівного комплексу

Клас кредитного рейтингу	Значення показника кредитного рейтингу			Рівень кредитоспроможності	Ризик кредитування
	Середнє	Мінімум	Максимум		
I	29,74	27,42	32,05	Високий	Відсутній
II	25,11	22,80	27,42	Добрий	Відсутній
III	20,48	18,17	22,80	Добрий	Мінімальний
IV	15,86	13,54	18,17	Достатній	Мінімальний
V	11,23	8,92	13,54	Задовільний	Прийнятний
VI	6,60	4,29	8,92	Задовільний	Підвищений
VII	1,98	-0,34	4,29	Незадовільний	Підвищений
VIII	-2,65	-4,96	-0,34	Незадовільний	Високий
IX	-7,28	-9,59	-4,96	Незадовільний	Високий

За кожним класом визначається середня вартість позикового капіталу для підприємства кредиторами та фінансовими посередниками. Модель дозволяє безперервно здійснювати контролінг фінансової стійкості підприємства і своєчасно приймати заходи протидії негативним впливам чинників фінансової нестабільності. Аналіз показав, що наявність реального кредитного рейтингу у підприємства дає можливість залучати кредити під більш низькі відсотки або з більшою легкістю. Економія може скласти від 3,88 % до 0,68 % річних в залежності від рейтингового класу підприємства. Це особливо актуально в умовах фінансової нестабільності, коли негативні чинники призводять до зниження стійкості та платоспроможності підприємств.

У роботі запропоновано методи підвищення кредитного рейтингу підприємств для різних класів, які можуть бути використані менеджментом в процесі управління підприємством. Дані методи поділяються на: методи поліпшення кредитної історії та історії взаємин з кредитними-фінансовими установами, методи поліпшення операційної діяльності та методи поліпшення фінансового стану підприємства. Таким чином, запропонований інструмент ефективної взаємодії підприємств та кредиторів, з використанням кредитного рейтингу, через розробку моделі кредитного рейтингу та її інтеграцію в фінансову

систему за рахунок зв'язку факторів рейтингу з ключовими напрямків діяльності підприємства. Це дозволяє менеджменту підприємства розробити планові завдання підвищення кредитоспроможності на кожному рівні управління.

У третьому розділі **«Реалізація механізму моделювання кредитного рейтингу підприємства»** вдосконалено систему інформаційного забезпечення процесу формування та оцінки кредитного рейтингу підприємства; розвинуто методи та інструменти підвищення кредитоспроможності та економічної ефективності підприємств на основі економіко-математичної скорингової моделі оцінки позичальника; визначено шляхи взаємоузгодження вітчизняних та міжнародних вимоги до оцінки кредитоспроможності підприємств.

Розрахунок і аналіз кредитного рейтингу доцільно здійснювати в певній послідовності за допомогою процесної інформаційно-організаційної моделі, яка включає процеси дослідження кореляційних залежностей фінансових показників, розрахунку інтегрального показника кредитного рейтингу, економічної інтерпретації результатів оцінки та прогнозування показників кредитоспроможності підприємства.

Інформаційним джерелом для оцінки якісної складової інтегрального показника кредитного рейтингу слугує інформація про підприємство-позичальника за останні декілька років. До вибіркової сукупності повинні бути виключені: всі нестандартні випадки (аномально великі суми кредиту, незвичайна мета позики, реструктуризовані зобов'язання, нестандартні умови виплат); відмови у видачі кредиту з причин, обумовлених політикою банку; інсайдерські кредити; нестандартна поведінка позичальника після отримання кредиту (підробка документів і шахрайство, крадіжки та втрати кредитних документів). У якості формалізованого інструменту оцінки якісних чинників кредитоспроможності підприємства пропонується застосовувати систему скорингового оцінювання. Скорингова модель дозволяє не тільки оцінити реальний фінансовий стан позичальника, а і його потенціал, щодо виконання кредитних вимог фінансової установи.

Розроблена скорингова модель була використана для оцінки основних показників бізнес-ризиків, фінансового ризику та ризику кредитної історії ПрАТ «Інститут керамічного машинобудування «Кераммаш». В результаті з урахуванням факторів лояльності загальна оцінка склала 64 бали зі 100 можливих, що дозволяє зробити висновок про середній рівень вищезазначених ризиків. Крім того, було досліджено якість обслуговування боргу позичальником, категорію якості позики, що в кінцевому підсумку дозволило визначити відсоток розміру резерву на можливі втрати по кредиту. Так, позики ПрАТ «Інститут керамічного машинобудування «Кераммаш» можна віднести до другої категорії якості. Отриманий в результаті моделювання розмір резерву на можливі втрати по кредитах підприємства складає 1%.

Задача прогнозування зводиться до розробки нейромережної математичної моделі. При цьому вектор вхідних даних формують показники, які прогнозуються на регулярній основі. Вибір багаточислової нейронної мережі з прямим зв'язком обумовлено тим, що дана архітектура моделі є універсальним засобом апроксимації функцій та дозволяє використовувати їх в рішенні задач

класифікації. Обробка масивів інформації та рішення задачі класифікації проводилася за допомогою пакета «Нейронні мережі» програми *STATISTICA 8 Neural Networks (SNN)*. Спираючись на значення коефіцієнта кореляції з п'яти побудованих нейронних мереж, було обрано найкращу для формування кредитного рейтингу підприємства – модель MLP 21-13-1, архітектура якої являє собою багатошаровий персептрон.

Порівняння отриманих результатів прогнозування на основі нейромережної моделі та фактичного результату погашення кредитів і обслуговування боргу тієї ж вибіркою підприємств-позичальників дозволяє зробити висновок про можливість її подальшого використання. Порівняння результатів, наданих банком, з отриманим прогнозом показав, що збіг відбувається у 98,4 % випадків, що свідчить про адекватність розробленої моделі та високу якість прогнозу кредитоспроможності підприємств.

Запропонований механізм оцінки кредитоспроможності позичальника відповідає як вимогам Базельського комітету, так й інтересам підвищення надійності функціонування вітчизняної банківської системи. Результати проведеного дослідження і перспективи вдосконалення оцінки кредитного рейтингу підприємств довели необхідність гармонізації вітчизняних та міжнародних вимог до їх кредитоспроможності (табл. 3).

Таблиця 3 – Основні напрямки розвитку оцінки кредитоспроможності позичальника в контексті вимог Базельського комітету

Вимоги Базельського комітету та можливі наслідки їх прийняття	Сучасна банківська система України	Перспективи для України
Стандартизований підхід до оцінки кредитоспроможності	Нерозвиненість діяльності рейтингових агентств. Незначне охоплення підприємств кредитним рейтингом	Створення сприятливих умов розвитку рейтингових агентств в Україні. Адаптація Базельської шкали ризику до вітчизняних умов з урахуванням специфіки діяльності вітчизняних підприємств
Оцінка кредитоспроможності на основі методу внутрішньої рейтингової оцінки	Кількість рейтингових кластерів менше необхідної; показники ймовірності дефолту по кожному рейтинговому кластеру не розраховуються	Формування критеріїв систем оцінки кредитоспроможності, яка відповідає вимогам Базельського комітету. Приведення відповідних норм законодавства України у відповідність до рекомендацій Базельського комітету
Взаємний вплив кредитоспроможності економічних суб'єктів і циклічності розвитку економіки	Дана проблема в Україні досі не розглядається	Вивчення впливу змін кредитного рейтингу позичальників на формування і розвиток економічних циклів. Збирання аналітичного матеріалу для досліджень, що проводяться, так як показники циклічності в Україні поки не використовуються
Оцінка кредитоспроможності позичальника з урахуванням галузевих особливостей	Галузеві особливості враховуються банками самостійно, оскільки НБУ не пред'являє вимог з цього питання. Критерії врахування галузевих особливостей не носять чіткого і ясного характеру.	Розробка чітких критеріїв галузевого аналізу. Порівняння кредитних рейтингів тільки в межах однієї галузі.

Використання нових напрямків в оцінці кредитного рейтингу підприємств дозволить банкам мінімізувати кредитний ризик, підприємствам управляти власною кредитоспроможністю, а це в кінцевому підсумку вплине на фінансову стабільність всієї економічної системи України.

ВИСНОВКИ

Основним науковим результатом дисертаційної роботи є вирішення актуального завдання щодо формування та оцінки кредитного рейтингу підприємств в умовах фінансової нестабільності, розробки науково-методичних підходів і рекомендацій щодо підвищення кредитоспроможності суб'єктів господарювання. Вони спираються на такі наукові результати та положення.

1. За результатами дослідження обґрунтовано, що розвиток фінансової системи країни має відбуватися на основі поєднання стратегічних орієнтирів, визначених державним регулюванням фінансово-кредитної системи та аналізу діяльності окремих суб'єктів господарювання, який здійснюється з позиції оцінки кредитоспроможності підприємств України та вибору їх фінансових стратегій. Теоретичний аналіз наукових підходів дозволив розвинути категоріально-понятійний апарат, а саме уточнено поняття кредитного рейтингу підприємства як інструменту оцінки кредитоспроможності позичальника, що дає можливість знизити вартість позикового капіталу для позичальника та ризику для кредитора.

2. Під фінансовою нестабільністю пропонується розуміти такий стан фінансової системи, при якому вона перестає ефективно здійснювати свої функції, а негативні зміни передаються через фінансову систему до реальної економіки та впливають на кредитний рейтинг галузей та окремих підприємств. На основі аналізу статистичного аналізу макроекономічних показників розвитку економіки України та мікроекономічних кредитоспроможності промислових підприємств доведено фінансову нестабільність економіки України та визначено її вплив на формування кредитних рейтингів вітчизняних підприємств.

3. Запропоновано концептуальні положення щодо використання рейтингового оцінювання в умовах вітчизняної фінансової системи, які ґрунтуються на принципах урахування галузевої приналежності, багато вимірності кредитного рейтингу, управління на основі оцінки відповідності реалізації потенціалу підприємства зовнішнім умовам. Принципово новим є використання аналітичних показників кредитоспроможності галузі та ризику фінансової нестійкості економіки країни в цілому. Це дозволить на практиці управляти з одного боку ризиками кредитно-фінансових установ, з іншого – кредитоспроможністю підприємств.

4. Узагальнено структуру показників для оцінки кредитоспроможності підприємства, яка системно розкриває взаємодію між кредитоспроможністю підприємства (шляхом вибору показників фінансового стану підприємства на основі кореляційно-регресійного аналізу) та перспективами розвитку галузі (за рахунок показника кредитного рейтингу галузі), враховує специфічні особливості функціонування підприємств в умовах фінансової нестабільності.

5. Запропоновано методичний підхід до оцінки кредитного рейтингу, в основі якого лежить скорингова модель оцінки кредитного рейтингу промислового підприємства. Основна мета її використання полягає у зростанні

інформованості про реальний фінансово-економічний стан потенційних позичальників, так і дає можливість оцінити кредитний потенціал підприємств щодо виконання кредитних вимог.

6. Доведено, що до кола методів та інструментів підвищення кредитоспроможності та економічної ефективності підприємств належать економіко-математична модель формування кредитного рейтингу, методи поліпшення кредитної історії та історії взаємин з кредитними-фінансовими установами, методи поліпшення операційної діяльності та методи поліпшення фінансового стану підприємства.

7. Обґрунтовано необхідність створення інформаційно-організаційної моделі забезпечення процесу формування та оцінки кредитного рейтингу підприємства, що дозволяє спростити впровадження розроблених науково-методичних положень на конкретних підприємствах та в фінансово-кредитних установах. В межах дослідження здійснено ієрархічну декомпозицію процесів інформаційної системи, здійснена формалізація конкретних економіко-математичних моделей та їх відображення на рівні процесів обробки інформації з використанням інструментарію процесного моделювання – *IDEFO*-діаграм. У якості формалізованого інструменту оцінки якісних чинників кредитоспроможності підприємства запропоновано застосовувати систему скорингового оцінювання.

8. Дослідження відмінностей в міжнародному та вітчизняному законодавстві щодо оцінки кредитного рейтингу підприємств, відсутність чітких критеріїв системи рейтингового оцінювання кредитоспроможності потребують врахування вимог Базельського комітету до оцінки кредитного рейтингу суб'єктів господарювання, введення в вітчизняну практику світових норм в області аналізу кредитоспроможності позичальника, зокрема, адаптація Базельської шкали ризику до вітчизняних умов з урахуванням специфіки діяльності вітчизняних підприємств, формування критеріїв систем оцінки кредитоспроможності, яка відповідає вимогам Базельського комітету, вивчення впливу змін кредитного рейтингу позичальників на формування і розвиток економічних циклів, розробка чітких критеріїв галузевого аналізу і порівняння рейтингів тільки в межах однієї галузі.

9. Дослідження та вдосконалення моделей формування та оцінки кредитного рейтингу підприємств в умовах нестабільної економіки дозволяє зробити висновок, що саме підвищення кредитоспроможності підприємств може бути тим імпульсом, який при ефективному управлінні фінансовою системою країни допоможе виявити точки зростання в кожній конкретній галузі економіки України, забезпечуючи її інвестиційні пріоритети на світовому ринку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Управление развитием промышленных предприятий в условиях неоиндустриализации: механизм, модели и методы: монография / Р. Н. Лепа, А. А. Охтеня, Р. В. Прокопенко, С. С. Глушаченко и др. К, ІЕП НАНУ, 2016. 162 с. (9,4 ум.-друк. арк.). *Особистий внесок: розглянуто світовий досвід*

використання моделей інвестиційного забезпечення розвитку промислових підприємств в умовах неоіндустріалізації (0,22 ум.-друк. арк.).

Статті у наукових фахових виданнях України, в т.ч. тих, що входять до міжнародних наукометричних баз даних

2. Глушаченко С. С. Інформаційне забезпечення процесу оцінки кредитного рейтингу підприємства. *Ефективна економіка: електронний журнал*¹, 2018, 1. URL <http://www.economy.nauka.com.ua> (0,6 ум.-друк. арк.).

3. Смерічевський С. Ф., Касьянова Н. В., Глушаченко С. С. Маркетингове дослідження кредитного рейтингу на основі штучної нейронної мережі. *Маркетинг і цифрові технології*². 2017, Т. 1, № 2. С. 32-40. (0,47 ум.-друк. арк.). *Особистий внесок: побудова багатoshарової нейронної мережі з прямим зв'язком для автоматизованої оцінки кредитоспроможності потенційних клієнтів* (0,15 ум.-друк. арк.).

4. Глушаченко С. С. Фінансова нестабільність як чинник кредитної політики комерційного банку. *Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління*. 2016, № 2 (71). С. 111-118 (0,43 ум.-друк. арк.).

5. Глушаченко С. С. Оцінка кредитного рейтингу промислового підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*³. 2016, 9. С. 631-634 (0,5 ум.-друк. арк.).

6. Глушаченко С. С., Касьянова Н. В. Фінансова нестабільність – інструмент впливу на економічну систему. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2015, 4. С. 110-114 (0,48 ум.-друк. арк.). *Особистий внесок: визначено основні чинники, які визначають глибину фінансової нестабільності, запропоновано методичний підхід до оцінки та управління фінансовою нестабільністю системи* (0,28 ум.-друк. арк.).

7. Глушаченко С. С., Касьянова Н. В. Скорингова модель оцінки кредитного рейтингу в умовах невизначеності. *Інституціональний вектор економічного розвитку*. 2015, 8(2). С. 53-61 (0,65 ум.-друк. арк.). *Особистий внесок: запропоновано підхід до оцінки кредитного рейтингу в умовах економічних криз* (0,35 ум.-друк. арк.).

8. Глушаченко С. С. Управління інвестиційною привабливістю підприємства на основі кредитного рейтингу. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : зб. наук. пр.*⁴ 2015, 1(11), Т. 1. С. 133-139 (0,55 ум.-друк. арк.).

9. Минц Ю. А., Глушаченко С. С. Управление кредитным рейтингом как способ оптимизации расходов заёмщика. *Науковий вісник Херсонського державного університету*⁵. 2014, 8 (5). С. 173-176 (0,41 ум.-друк. арк.). *Особистий внесок: запропоновано підхід до оптимізації витрат позичальника за рахунок високого кредитного рейтингу, що призводить до зниження ризику кредитних операцій* (0,21 ум.-друк. арк.).

¹ Входить до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*

² Входить до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*

³ Входить до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*

⁴ Входить до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*

⁵ Входить до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*

Публікації апробаційного характеру

10. **Глушаченко С. С.** Аналіз кредитоспроможності юридичних осіб. *Інформаційні технології, системний аналіз і моделювання соціоекологоекономічних систем*: тези доп. ІХ Міжн. наук.-практ. конф. (20-23 бер. 2018 р.). Київ, НАУ, 2018. С. 205. (0,07 ум.-друк. арк.).

11. **Глушаченко С.С.,** Касьянова Н.В., Вартість підприємства як складова кредитного рейтингу. *Теоретична та практична концептуалізація розвитку фінансово-кредитних механізмів в умовах нової соціально-економічної реальності*: зб. матер. Міжн. наук.-практ. конф. (25 бер. 2016 р.). Ірпінь, Вид-во Національного університету ДФС України, 2016. – С. 250-253 (0,18 ум.-друк. арк.). *Особистий внесок: розроблено підхід до оцінки вартості підприємства в процесі визначення його кредитного рейтингу, який передбачає оцінку всієї сукупності бізнес-ліній підприємства* (0,1 ум.-друк. арк.).

12. **Глушаченко С. С.** Моделювання кредитного рейтингу підприємства. *Інформаційні технології, системний аналіз і моделювання соціоекологоекономічних систем*: тези доп. VII Міжн. наук.-практ. конф. (21-23 бер. 2016 р.). Київ, НАУ, 2016. С. 38-39 (0,07 ум.-друк. арк.).

13. **Глушаченко С. С.** Обґрунтування методу оцінки кредитного рейтингу підприємства. *Актуальні проблеми обліково-аналітичного процесу в управлінні підприємницькою діяльністю*: матер. III Міжн. наук.-практ. Інтернет-конференції (26 лист. 2015 р.). Мукачєво, 2015. С. 377-379 (0,25 ум.-друк. арк.).

14. **Глушаченко С. С.** Кредитний рейтинг як чинник розвитку фондового ринку. *Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: європейський вектор – нові виклики та можливості*: тези доп. III Міжн. наук.-практ. конф. (14-16 трав. 2015 р.). Львів, Вид-во Львівської політехніки, 2015. С. 86-87 (0,18 ум.-друк. арк.).

15. **Глушаченко С. С.** Управление кредитным рейтингом и оптимизация расходов заёмщика. *Проблеми моделювання та управління*: IV Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (19 груд. 2014 р.). URL: <http://probl-model-ta-uprav.ukrainianforum.net/t3-topic> (0,23 ум.-друк. арк.).

16. **Глушаченко С. С.,** Лепа Р. М. Оптимизации расходов заёмщика на основе управления его кредитным рейтингом. *Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону*: Зб. матер. рег. наук.-практ. конф. (11 груд. 2014 р.). Красноармійськ, КП ДВНЗ «ДонНТУ». 2014. С. 130-132 (0,2 ум.-друк. арк.). *Особистий внесок: запропоновано методичний підхід до управління кредитним рейтингом підприємства* (0,1 ум.-друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Глушаченко С.С. Кредитний рейтинг підприємства в умовах фінансової нестабільності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Донбаська державна машинобудівна академія Міністерства освіти і науки України, Краматорськ, 2019.

Дисертацію присвячено поглибленню теоретичних засад та вдосконаленню методичних підходів щодо формування та оцінки кредитного рейтингу

підприємства в умовах фінансової нестабільності. У роботі отримали розвиток теоретичні поняття «кредитний рейтинг» та «фінансова нестабільність», структура показників оцінки кредитоспроможності підприємства, науково-методичний підхід до побудови системи інформаційно-організаційного забезпечення процесів формування та оцінки кредитного рейтингу промислових підприємств.

В процесі дослідження обґрунтовано концептуальні положення формування та оцінки кредитного рейтингу підприємств в умовах фінансової нестабільності, методичні положення формування кредитного рейтингу підприємства, науково-методичний підхід до оцінки кредитного рейтингу підприємства з урахуванням його галузевої приналежності та теоретичні положення процесу гармонізації вітчизняних та міжнародних підходів до оцінки кредитоспроможності, які базуються на врахуванні вимог Базельського комітету до оцінки кредитного рейтингу підприємств.

***Ключові слова:** кредитоспроможність, підприємство, кредитний рейтинг, фінансова нестабільність, оцінка.*

АННОТАЦИЯ

Глушаченко С.С. Кредитный рейтинг предприятия в условиях финансовой нестабильности. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Донбасская государственная машиностроительная академия Министерства образования и науки Украины, Краматорск, 2019.

Диссертация посвящена углублению теоретических основ и совершенствованию методических подходов формирования и оценки кредитного рейтинга предприятия в условиях финансовой нестабильности. В работе получили развитие теоретические понятия «кредитный рейтинг» и «финансовая нестабильность», структура показателей оценки кредитоспособности предприятия, научно-методический подход к построению системы информационно-организационного обеспечения процессов формирования и оценки кредитного рейтинга промышленных предприятий.

В процессе исследования обоснованы концептуальные положения формирования и оценки кредитного рейтинга предприятий в условиях финансовой нестабильности, методические положения формирования кредитного рейтинга предприятия, научно-методический подход к оценке кредитного рейтинга предприятия с учетом его отраслевой принадлежности теоретические положения процесса гармонизации отечественных и международных подходов к оценке кредитоспособности, основанные на учете требований Базельского комитета к оценке кредитного рейтинга предприятий.

***Ключевые слова:** кредитоспособность, предприятие, кредитный рейтинг, финансовая нестабильность, оценка.*

ABSTRACT

Hlushachenko S. Credit rating of the company in conditions of financial instability. – Qualification scientific work as the manuscript.

Thesis for a Candidate of Economics degree by specialty 08.00.08 – Money, Finance and Credit. – Donbas State Engineering Academy of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kramatorsk, 2018.

The thesis is devoted to deepening of theoretical and methodological principles, improvement of methodical approaches to the formation and evaluation of the credit rating of a company in the conditions of financial instability.

According to the results of the research, it was substantiated that the development of the national financial system should be based on a combination of strategic guidelines defined by the state regulation of the financial and credit system and the analysis of the activities of individual economic entities, which have to be done from the standpoint of assessing the creditworthiness of Ukrainian enterprises and choosing their financial strategies. Implementation of this idea determines the need to develop conceptual statements for the formation and evaluation of credit ratings of companies in conditions of financial instability.

The theoretical analysis of scientific approaches allowed the development of categorical apparatus, namely, the concept of the company's credit rating as a tool for assessing the borrower's creditworthiness, which makes it possible to reduce the cost of borrowing capital for the borrower and risks to the creditor, has been refined. Financial instability is proposed to mean as the state of the financial system in which it ceases to function effectively, and the negative changes are transmitted through the financial system to the real economy and affect the credit rating of companies.

The structure of indicators for assessing the creditworthiness of a company is generalized, which, unlike existing ones, systematically reveals the interaction between the company's creditworthiness (by choosing indicators of the financial state of the enterprise on the basis of correlation-regression analysis) and the prospects of industry development (due to the index of the industry's credit rating), takes into account specific peculiarities of functioning of companies in the conditions of financial instability, which allows increasing the validity of decision making on lending companies.

A scorecard model for assessing the credit rating of an industrial company is developed. Its main purpose is to increase awareness of both the real financial and economic condition of potential borrowers, and provides an opportunity to assess the credit potential of companies for meet credit requirements. Also, as a result of using a scoring model, the credit rating of the company as a whole and the value of individual components of the credit rating can be obtained.

The necessity of creating an informational and organizational model for the identification of certain information processing operations in the process of assessing the credit rating of the enterprise is substantiated. It makes it possible to simplify the implementation of the developed scientific and methodological provisions at specific companies and financial and credit institutions. Within the research, hierarchical decomposition of the information system processes was performed. The formalization of specific economic and mathematical models and their reflection at the level of information processing processes using the process modeling toolkit – IDEF0-diagrams.

The methodical provisions for adaptation of international standards of rating assessment to the conditions of the domestic banking system are proposed by developing methodological recommendations for the assessment of the credit rating of a company on the basis of the domestic chart of accounts and regulatory legal acts regulating banking activities. Fundamentally new is the use of analytical indicators of the creditworthiness of the industry and the risk of financial instability of the country's economy. This will allow in practice to manage on the one hand the risks of banking institutions, with the other efficiency of the corporate lending system.

The study of differences in international and domestic legislation regarding the assessment of the credit rating of enterprises, the absence of clear criteria for the rating system of credit rating needs to take into account the requirements of the Basel Committee, the implementing of international standards in the field of analysis of the borrower's creditworthiness and adequacy assessment in domestic practice. The solution to this problem is proposed by means of a scientific and methodical approach to the assessment and formation of a credit rating in conditions of uncertainty and incompleteness of information through cluster analysis based on the neural network model of forecasting of the company's creditworthiness.

Key words: *creditworthiness, company, credit rating, financial instability, assessment.*

Підписано до друку 05.01.2019. Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 0,9.
Обл.-вид. 0,9. Друк лазерний. Зам. № 5. Накл. 100 пр.

Видавець і виготівник
Донбаська державна машинобудівна академія
84313, м. Краматорськ, вул. Академічна, 72.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 1633 від 24.12.2003